

YAŞ SEBZE VE MEYVE SEKTÖR NOTU

KIRGIZİSTAN

HAZIRLAYAN:

T.C. BIŞKEK BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Moskovskaya 89, Bişkek Kırgızistan
biskek@ticaret.gov.tr

2025

ÖNEMLİ UYARI:

İşbu Not, T.C. Bişkek Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği tarafından, yalnızca, Kırgızistan'da ilgili sektör potansiyeline yönelik olarak Türk firmalarına yardımcı olmak amacıyla hazırlanmış olup muhtemel gerekliliklere ilişkin kaynak veya referans niteliğinde değildir. Müşavirliğimiz, gösterilen tüm özene rağmen, verilen bilgilerde bulunabilecek yanlışlıklar veya herhangi bir sebepten doğacak zararlardan sorumlu olmadığını bildirir. Kırgızistan'da iş yapmak isteyen Türk firmalarının gerçekleştirilmesi planlanan faaliyet ve işlemlerine ilişkin işlem tarihi itibarıyla cari mevzuat ve idari uygulamalar çerçevesindeki güncel bilgi ve gereklilikleri ilgili Kurumlardan teyit etmelerinin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

Ayrıca, Notta yer alan firma bilgileri ve diğer tüm bilgiler genel nitelikli kaynaklara dayanmakta; yalnızca bilgilendirme amacını taşımakta ve referans niteliğinde bulunmamakta olup Müşavirliğimiz herhangi bir şekilde sorumluluk üstlenmemektedir. Muhtemel faaliyetlere ilişkin işbirliği planları kesinleşme aşamasına geldiğinde öncelikle Müşavirliğimizle iletişime geçilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

A. GENEL

Genel olarak, Kırgızistan'a ilişkin dış ticaret, pazar bilgisi, iş yapma, tüketici tercihleri, vergi sistemi, ilgili mevzuat gibi bilgileri içeren Pazar Raporuna T.C. Ticaret Bakanlığı web sitesi Ülkeler / Orta Asya / Kırgızistan / Pazar Bilgileri bölümünden (<https://ticaret.gov.tr/data/5ed8e9ce13b876d8ec73d59d/K%C4%B1zg%C4%B1zistan%20Pazar%20Bilgileri%202024.pdf>) erişilebilmektedir.

Kırgızistan'ın Özbekistan'ın da dahil olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ile arasında Serbest Ticaret Anlaşması bulunmakta; ayrıca, Kırgızistan; Rusya, Kazakistan, Belarus ve Ermenistan'ın da dahil olduğu gümrük birliğini öngören Avrasya Ekonomik Birliği üyesidir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin ticaret anlaşmalarına ilişkin bilgilere <https://eec.eaeunion.org/en/comission/department/dotp/torgovye-soglasheniya/> web adresinden ulaşılabilmektedir.

Kırgızistan'da halk pazarlarının payı oldukça yüksek olduğundan, söz konusu pazarlarda faaliyet gösteren girişimcilerin devamlı ikametgâh adresi ve iletişim bilgilerine ulaşmak güç olabilmekte; ticari faaliyetleri yüz yüze görüşme ve cep telefonları aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu bakımdan iletişimlerde e-posta kullanma ve devamlı takip alışkanlıklarının seviyesi Türkiye'nin altındadır. İkametgâh adresi, iletişim bilgilerine ulaşılabilen şirketlerin ise bilgileri sıkça değişebilmektedir

Kırgız iş adamlarının büyük çoğunluğunun Rusça dışında yabancı dil bilgileri çok azdır.

Öte yandan, ithalatçı firma güvenilirliğine ilişkin olarak aşağıdaki genel hususlara dikkat edilmesinde ayrıca fayda görülmektedir:

- İlk defa yapılacak ihracatlarda mümkün olduğunca, peşin ödeme ya da akreditifli (özellikle gayri kabili rücu/dönülemez ve teyitli akreditif) ödeme yöntemlerinin tercih edilmesi; mal mukabili ve sigorta kapsamına alınmamış ihracat için güven temin edilmedikçe yüksek tutarlı sözleşmeler yapılmaması,
- Sahte (hayali) şirketlere karşı uyanık olunması, karşı tarafta "gerçekten var olan" bir şirketin olup olmadığının saptanması; mümkünse, şirketin tüzel kişilik kaydı, vergi numarası, firma adresi, posta kodu, web ve e-posta adresi, telefon numarası gibi bazı temel bilgilerin karşı taraftan talep edilmesi ve bu bilgilerin mümkün olduğunca teyit edilmeye çalışılması,
- Firmalarımızın bağlı buldukları ihracatçı birlikleri tarafından yapılan bilgilendirmeleri takip etmeleri,

- İhracat için gerekli işlemlere başlamadan önce ihracatçı ve ithalatçının sorumluklarını belirten yazılı bir sözleşme imzalanması; sözleşme ile satıcının sözleşme konusu malı hazırlayıp sevk etmesi ve karşılığında ödemenin ne şekilde yapılacağı, risklerin karşılıklı olarak nasıl paylaşılacağı, ortaya çıkması muhtemel bir uyuşmazlığın çözülmesinde izlenecek usul ve esaslar gibi hususların belirlenmesi; örnek sözleşmeler için, Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center-ITC)'nin "Model Contracts For Small Firms" çalışmasına bakılabilir.
- Mümkünse, ithalatçı firmanın kendisi ile ilgili olarak *Dun and Bradstreet, Equifax, Experian ya da Creditsafe* vb. şirketlerden alabileceği raporların doğrudan ithalatçıdan talep edilmesi.

Bakanlığımızca hizmete alınan Kolay İhracat Platformunda (<https://www.kolayihracat.gov.tr>) yurt dışı pazar seçiminde rol alan ve pazara giriş stratejilerini şekillendiren çeşitli veriler ile ülkeye ilişkin güncel gelişme ve mevzuat değişiklikleri gibi bilgiler bulunmaktadır.

Ayrıca, yalnızca teknik düzenlemeler ve ilgili diğer gereklilik bilgilerine ilişkin olarak, diğerleri yanında, aşağıdaki web adreslerinin incelenmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir:

- <https://teknikengel.ticaret.gov.tr/>
- <https://teknikengel.ticaret.gov.tr/kirgizistan-0>
- <https://teknikengel.ticaret.gov.tr/bildirimler>
- <https://eec.eaeunion.org/comission/direction/texnreg/>
- <https://agro.gov.kg/ru/main/>

B. MEYVE

B.1. SEKTÖR HAKKINDA GENEL BİLGİ VE PAZAR DURUMU

Bu başlık altında, Kırgızistan'ın yerli meyve sektörü üretim, ülkenin ithalat yapısı-ülkemiz ihracat potansiyeli, pazar durumu, satış kanalları ve talep yapısı gibi hususlar değerlendirilecektir. Ülke meyve ve sebze pazarına yönelik ihracatımızdaki genel itibariyle sorun, fırsat ve potansiyeller ise aşağıda bu Notun ayrı bir bölümü altında analiz edilecektir.

Kırgızistan'ın meyve ürünlerindeki yerel sektörüne yönelik incelemelerde, ülkenin elverişli iklim koşulları ve komşu ülkelerdeki istikrarlı talep nedeniyle hemen hemen tüm bölgelerde belirli meyve üretimi ve bu üretimi artırmak için önemli bir potansiyele sahip olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Hükümet aktif olarak sektörü ve endüstrisini geliştirmeyi amaçlayan çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirmektedir. Ülkenin güneyindeki koşullar özellikle bahçecilik ve bağcılığın gelişmesi için elverişlidir. Meyveler ağırlıklı olarak Issık Göl, Çüy, Oş, Celal-Abad ve Batken bölgelerinde yetiştirilmekte ve bazı bölgelerde önemli hane geliri, gıda güvenliği ve beslenme sağlamaktadır.

Genel itibariyle ürün grupları temelinde değerlendirildiğinde, özellikle elma, kayısı, armut, kiraz, erik, şeftali, karpuz, kavun, cennet hurması; çilek, ahududu vb. muhtelif yemişler gibi ürünlerde ülkenin belirli düzeyde yerli üretiminin olduğu gözlenmektedir. Ülke yerli üretiminde son dönemde dikkat çeken ürünlerden biri karpuzdur. Kırgızistan Su Kaynakları, Tarım ve İşleme Sanayii Bakanlığı tarafından açıklandığına göre, 2024 yılında ülkenin karpuz ihracatı bir önceki yıla göre %360 oranında artış göstererek 1.376 bin ton seviyesinde gerçekleşmiş; iç pazardaki tüketimin yanı sıra temel ihraç pazarları olarak Rusya, Kazakistan ve diğer Bağımsız Devlet Topluluğu ülkeleri ön plana çıkmıştır. Kırgızistan'ın meyve ürünleri üretimine ilişkin verilere <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Ulke%20Masalar%C4%B1/K%C4%B1rg%C4%B1zistan.pdf> web adresinde yer alan T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Kırgızistan Tarım Sektörü Ülke Yatırımcı Rehberi'nden (2024) ulaşılabilir.

Kırgızistan Su Kaynakları, Tarım ve İşleme Sanayii Bakanlığı tarafından açıklandığına göre, yerli üretim açısından elverişlilik durumu itibariyle ülkedeki bölgelerin görünümü aşağıda yer almaktadır:

Batken bölgesi: Başta sofralık ve endüstriyel üzüm çeşitleri olmak üzere tüm meyve ve yemiş ürünleri; Kadamçay bölgesinde erik ve kiraz; Batken ve Leilek bölgelerinde ise kayısı.

Issık Göl Bölgesi: Issık Göl ve Tonskom bölgesi kiraz, kayısı, şeftali, elma; Jeti-Oğuz bölgesi ve Issık Göl bölgesinin kuzey kesimi ahududu ve frenk üzümü; ayrıca, tüm bölgelerde çilek.

Narın Bölgesi: Ak-Talin, Zhumgal, Toguz-Toruus ve Koçkor bölgelerinde elma, armut, kayısı, kuş üzümü, bahçe çileği ve ülkenin meşhur yemişlerinden biri olan deniz topalağı çeşitleri.

Oş Bölgesi: Kavunlar ve genel itibariyle ülkede yetiştirilmeye konu her türlü meyveler.

Talas Bölgesi: Elma, armut, erik dahil olmak üzere çeşitli meyveler.

Çüy Bölgesi: Elma, armut, üzüm vb. çeşitli meyveler.

Celal-Abad Bölgesi: Suzak ilçesinde üzüm, Aksu ilçesinde safran, Çatkal ilçesinde bektaşi üzümü, siyah frenk üzümü, kuşburnu.

Kırgızistan'daki meyve üreticilerinin çoğunluğunun küçük ölçekli olduğu değerlendirilmektedir. Başta kayısı, erik ve kiraz olmak üzere meyve üretimine, finansal kaynaklara sınırlı erişimi olan küçük çiftçiler hakimdir. Örneğin, geçmiş yıllarda yapılan incelemelere göre, ortalama büyüklüğü iki hektardan az olan 400.000'den fazla küçük ölçekli kayısı çiftliği bulunmaktadır. Küçük ölçekli üretim, kayıt dışılık ve düşük ticarileşme ile sonuçlanabilmektedir.

Yerli sektöre yönelik yapılan analizlerde, meyve yetiştiriciliği endüstrisinin, özellikle diğer bahçecilik sektörleriyle karşılaştırıldığında, düşük verim; damla sulama teknolojileri de dahil olmak üzere yeni teknolojileri kullanmak için bilgi, beceri ve finansman eksikliği; düşük fide kalitesi ve düşük işleme teknolojisi seviyesi gibi bir dizi sorunla karşı karşıya kalabildiği vurgulanmaktadır.

Yerel sektörün karşılaştığı en temel sorunlardan birinin mahsul ürünlerin depolanması ve özellikle soğuk hava depolarında saklanması konularındaki yetersizlikler olduğu gözlenmektedir. Bahse konu husus özellikle ülke yerli üretiminin satış kayıpları yaşamasının ve ihracat potansiyellerini tam olarak değerlendirememesinin nedenleri arasında gösterilmektedir. Konuya ilişkin yapılan bazı uzman değerlendirmelerine göre, ülkenin bu alanda atması gereken öncelikli adımlardan birinin, tarım ürünlerinin (sebze, meyve, et ve süt ürünleri vb.) yıl boyunca depolanması ve hızlı müşteri hizmetleri gibi en az iki ana işlevi sağlayabilecek bir lojistik merkezleri ve sebze depoları sisteminin kurulması olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle son dönemde devletin mezkur lojistik merkezlerin inşasını gündemine aldığı müşahede edilmektedir.

Temel sektörel sorunlardan bir diğerinin, organik ürünler de dahil ürünlerin işlenmesine yönelik bölgeler düzeyinde planlı tesislerin mevcudiyetinin yetersizliği olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, bahse konu hususun da devletin sektöre dönük öncelikleri arasında yer aldığı gözlenmektedir. Örnek olarak, ismi daha önceden Tarım Bakanlığı iken 2024 yılında Su Kaynakları, Tarım ve İşleme Sanayii Bakanlığı olarak değiştirilen Bakanlık açıklamalarına göre, sektörün geliştirilmesine yönelik 2024 yılı yaz döneminde gerçekleştirilen mevzuat geliştirme çalışmaları; önce sulama, sonra tarım, üçüncü olarak işleme sanayinin geliştirilmesi ve son olarak da tarımsal ürünlerin ihracatı, ayrıca çiftçilerin bilgi düzeyinin yükseltilmesi ve ileri, yenilikçi teknolojilerin uygulamaya konulması bileşenlerini içermektedir.

Yerel fide üreticilerinin-fidanlıklar ve araştırma enstitüleri-potansiyeli sınırlıdır; pazar talebini karşılayamamaktadırlar. Fidan kalitesinin düşük olmasının bir sonucu olarak, yetiştiriciler yurtdışından dikim malzemesi satın almak zorunda kalmaktadır. Bu tür ithalatın hacmi her yıl artmaktadır. Bununla birlikte, Kırgızistan'a yurt dışından ithal edilen fide sayısıyla birlikte, yabancı patojenlerin ve meyve ve yemiş mahsullerinin zararlılarının ülkeye ithal edilme riskleri de artmaktadır.

Müşavirliğimizce yapılan araştırmalar neticesinde, belirli yaş meyve ürünlerinin Kırgızistan'a ihracatındaki potansiyel durum değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde açık kaynaklar ve gözlemlerin yanı sıra istatistiki veriler olarak esas itibariyle Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi ve Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center) Trademap verileri esas alınmıştır. Özellikle Kırgızistan ve Türkiye arasındaki ticarete ilişkin verilerde TÜİK ve Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi verileri arasında farklılıklar oluşabildiğinin göz önünde bulundurulmasında yarar görölmektedir.

Yaş meyve ürünleri ithalatında genel itibariyle, diğerleri yanında, Çin, Özbekistan ve İran'ın ana tedarikçi ölkeler olarak ön plana çıktığı gözlenmektedir.

Kırgızistan'da iklim ve toprak koşulları sebebiyle narenciye üretimi yapılmamaktadır. İç pazara sunulan ürünler ithalat yoluyla karşılanmaktadır. 2023 yılında 17,3 milyon ABD Doları tutarında narenciye ürünleri ithal edilmiş ve 2022 yılına kıyasla değer bazında %88, miktar bazında %69 oranında artmıştır. 2024 yılının ilk dokuz ayında da bahse konu artış tendi devam etmiş ve 2023 yılının aynı dönemine göre %63 oranında artış kaydedilmiştir. Çin, Türkiye, Pakistan ve İran narenciye ithalatında en önemli tedarikçi ölkeler olarak ön plana çıkmaktadırlar. 2023 yılında Türkiye'den 3 milyon ABD Doları değerinde 5 bin tona yakın narenciye ürünleri ithal edilmiş ve 2022 yılına kıyasla %4 oranında artmıştır. Türkiye'nin özellikle kiş aylarında yapılacak sevkiyatlarda limon, portakal, mandalina ve greyfurt ürünlerinde rekabet gücünün ve dolayısıyla potansiyelinin olabileceği değerlendirilmektedir.

Müşavirliğimizce Türkiye'den Kırgızistan'a ihracat potansiyeli olabilecek diğer ürünlerin ise nar, kivi ve avokado gibi ürünler olabileceği değerlendirilmektedir. Kivi ürününe yönelik 2023 yılında 1,4 milyon dolar tutarında ithalat yapılmış ve 2022 yılına kıyasla %81 artmıştır. Önemli kısmı İran'dan ithal edilen söz konusu ürünün Türkiye'den 36 bin dolarlık ithalatı yapılmıştır. Avokado ithalatı hacmi az olmasına rağmen, ihracatta potansiyel arz edebileceği değerlendirilen ürünler arasında yer alabilir. Genel ürün grubu olarak "Hurma, incir, ananas, avokado, guava, mango" ürünlerinde ölkemizin 2023 yılında gerçekteşirdiği ithalatın 2022 yılına kıyasla %77 oranında arttığı ve iç pazarın genişlediği gözlemlenmektedir. 2024 yılının ilk dokuz ayında da bahse konu artış trendi devam etmiş ve 2023 yılının aynı dönemine göre %67 oranında artış gerçekteşmiştir.

2023 yılında iç talebin arttığı diğer ürün grupları ise "Kavun, karpuz ve papaya" ürün grubu, "Kayısı, kiraz, tatlı kiraz, şeftali, erik ve yaban eriği" ürün grubu ve "Elmalar, armutlar ve ayvalar" ürün grubudur. Mezkûr yılda "Kavun, karpuz ve papaya" ürünlerinde yaklaşık 13 milyon dolar değerinde 47,5 bin ton ithalat gerçekleştirilmiş ve 2022 yılına kıyasla %51 oranında artış yaşanmıştır. Bununla birlikte 2024 yılı ilk 9 aylık döneminde mezkûr ürün grubu ithalatında %11 oranında düşüş yaşanmıştır.

"Kayısı, kiraz, tatlı kiraz, şeftali, erik ve yaban eriği" ürün grubunda ise 10,9 milyon değerinde yaklaşık 19 bin ton ithalat yapılmış; bir önceki yıla göre %28 oranında artmıştır. Diğer taratan, 2024 yılı ilk 9 aylık döneminde mezkûr ürün grubu ithalatında %26,6 oranında düşüş yaşanmıştır.

"Elmalar, armutlar ve ayvalar" ürün grubunda 2023 yılında 3,8 milyon dolar değerinde 6,8 bin ton ithalat yapılmış ve ithalat %10 oranında artmıştır. Bahse konu ürün grubu ithalatındaki artış oranı, 2024 9 aylık döneminde bir önceki döneme kıyasla değerlendirildiğinde önemli bir ivme yakalayarak %130 oranında gerçekleşmiştir.

Dış Ticaret başlığı altındaki tablolardan da görüleceği üzere, 2023 yılında üzüm ve diğer meyveler ürün grupları ithalatında düşüş gözlenmektedir. Bahse konu düşüş trendi 2024 yılı ilk 9 ayında da bir önceki yılın aynı dönemine göre %28,6 düşüşle devam etmiştir.

Benzer şekilde, yine Bakanlık tarafından 2024 yılı sonunda yapılan açıklamaya göre, ülkenin brüt şeftali hasadı son 4 yılda üç kattan fazla artış göstermiştir. 2019 yılında 4,6 bin ton olan üretim hacmi, 2023 yılında 13,9 bin tona yükselmiştir.

Özellikle kayısı, kiraz, tatlı kiraz, şeftali, erik, yaban eriği ve karpuz ürün grupları ülkenin ihracatına da konu olmaktadır. Ülkenin meyve ürünlerine yönelik ihracat durumuna ilişkin bilgilere Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (International Trade Center) Trademap veri tabanı ile <https://www.trademap.org/Index.aspx> web adresi ile Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi'ne ait <https://stat.gov.kg/ru/publications/vneshnyaya-i-vzaimnaya-torgovlya-tovarami-kyrgyzskoj-respubliki/> web adresinden ulaşılabilir. Bahse konu istatistiki tablolardan çevrimiçi çeviri araçları vasıtasıyla istifade edilebilir.

Kırgızistan meyve iç pazarı, ürün talebi ve tedarik süreçleri incelendiğinde; sektöre yönelik yapılan analizlere göre, Kırgızistan'da iç meyve pazarı küçük olduğundan çoğunlukla küçük çiftliklerde yetiştirilen meyveler ya çiftlikte tüketilmekte ya da iç pazarda satılmaktadır. Sektör ürünlerinin kayıt dışı ticarete konu olabildiği gözlenebilmektedir. Ürünlerin satışları genel itibariyle aşağıdaki kanallar aracılığıyla yapılabilmektedir:

- Çeşitli pazarlarda çiftçiden tüketiciye doğrudan veya aracı vasıtasıyla satış.
- Perakende zincirleri ve süpermarketler.
- Diğer temel ihtiyaç ürünlerinin perakende ticareti yapmanın yanında meyve ve sebze ürünleri bakımından kayda değer düzeyde ürün çeşitliliğine sahip küçük marketler (dükkanlar).
- Manav benzeri satış yerleri ile küçük perakende – bireysel satış noktaları.

Halkın önemli bir bölümünün, halen, özellikle ülkede haftanın her günü hizmet veren kalıcı halk pazarlarını kullanmaya devam ettiği gözlenmektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında, diğerleri yanında, halkın kökleşmiş geleneksel tüketici alışkanlığı; mezkur pazarlarda diğer temel ihtiyaç maddelerinin temin imkanlarının bulunması ve tüketicilerin temel ihtiyaç maddelerine yönelik talep yapısının halen nispeten fiyata duyarlılığının devam etmesi hususları gösterilebilir. Bahse konu kalıcı halk pazarlarının başlıcaları olarak Bişkek şehri özelinde; Oş Pazarı, Alamedin Pazarı, Dordoy Pazarı, Orto Say Pazarı gösterilebilir. Ayrıca şehirde, Dykan ve Sarı Ozon gibi sektör ürünlerinin toptan ana dağıtımın gerçekleştirildiği Meyve-Sebze Halleri bulunmaktadır.

Genel gözlemlere göre, fiyat seviyeleri belirli kalıcı pazarlarda süpermarket gibi perakende zincirlerine göre nispeten daha düşük gerçekleşebilmekte; küçük marketlerdeki (dükkanlar) fiyat seviyeleri ise bahse konu iki satış kanalı arasındaki düzeylerde bulunabilmekte ya da kalıcı pazarların fiyatlarına yakınsayabilmektedir.

Ayrıca, pazarda belirli tropikal meyve çeşitlerinin de bulunabilirliğinin mümkün olduğu gözlenmektedir.

B.2. DIŞ TİCARET İSTATİSTİKLERİ

B.2.1 Yıllık İthalat İstatistikleri

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0804	Hurma, incir, ananas, avokado, guava, mango	ton	6.912,8	3.281,5	11.944,6	5.963,7	100%	73%
	Çin		2.735,8	1.446,6	8.244,3	4.200,2	69%	201%
	İran		3.006,1	1.180,5	2.586,1	1.050,3	22%	-14%
	Türkiye		537,4	279,1	357,4	172,5	3%	-33%
	Tayland		92,0	36,8	255,8	102,3	2%	178%
	İsrail		230,7	106,9	220,0	88,0	2%	-5%
	Kazakistan		0,7	0,8	89,9	179,2	1%	12743%
	Vietnam		77,4	71,0	79,9	32,0	1%	3%
	Rusya		67,5	60,0	43,6	75,3	0%	-35%
	Birleşik Arap Emirlikleri		0,1	1,3	23,4	32,0	0%	23300%
	Özbekistan		65,2	30,5	20,2	9,0	0%	-69%
	Tunus		0,0	0,0	20,0	8,0	0%	
	Suudi Arabistan		0,0	0,0	4,0	15,0	0%	
	Cezayir		64,5	49,5	0,0	0,0	0%	-100%
	Gürcistan		13,8	5,5	0,0	0,0	0%	-100%
	Mısır		7,0	4,2	0,0	0,0	0%	-100%
	Ürdün		11,5	4,6	0,0	0,0	0%	-100%
	Pakistan		3,1	4,3	0,0	0,0	0%	-100%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0805	Narenciye	ton	14.838,2	9.186,2	25.089,0	17.310,6	100%	69%
	Çin		6.038,1	3.483,0	12.757,0	9.003,7	51%	111%
	Türkiye		4.696,6	3.017,5	4.897,1	3.075,8	20%	4%
	Pakistan		1.566,2	1.100,8	3.246,3	2.309,3	13%	107%
	İran		530,0	339,9	1.736,0	1.111,4	7%	228%
	Rusya		500,3	546,5	1.135,2	976,3	5%	127%
	Özbekistan		613,5	262,0	458,9	200,1	2%	-25%
	Mısır		2,8	2,3	403,9	256,7	2%	14325%
	Kazakistan		625,9	201,1	381,1	312,2	2%	-39%
	Arjantin		177,6	120,3	63,9	55,6	0%	-64%
	Tacikistan		66,1	97,4	5,6	7,9	0%	-92%
	Tayland		0,0	0,0	4,0	1,6	0%	
	Afganistan		0,1	0,0	0,0	0,0	0%	-100%
	Türkmenistan		21,0	15,3	0,0	0,0	0%	-100%
0806	Üzüm, taze veya kurutulmuş	ton	21.840,8	8.374,7	19.740,0	12.560,0	100%	-10%
	Özbekistan		20.830,6	7.406,0	11.997,6	4.411,8	61%	-42%
	Çin		0,0	0,0	7.611,9	8.023,1	39%	
	Kazakistan		947,0	922,2	58,1	46,9	0%	-94%
	Güney Afrika		0,0	0,0	38,4	46,1	0%	
	İran		45,7	28,4	19,1	11,4	0%	-58%
	Rusya		0,8	1,0	12,6	16,9	0%	1475%
	Tacikistan		16,5	16,8	2,1	3,5	0%	-87%
	Afganistan		0,0	0,0	0,2	0,3	0%	
	Türkiye		0,2	0,3	0,0	0,0	0%	-100%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0807	Kavun, karpuz ve papaya, taze	ton	31.419,1	7.906,4	47.457,3	12.997,6	100%	51%
	Özbekistan		28.288,8	7.296,7	40.060,1	9.759,5	84%	42%
	Kazakistan		2.679,8	189,5	6.802,2	2.700,2	14%	154%
	İran		429,2	410,4	528,0	503,5	1%	23%
	Türkmenistan		0,0	0,0	22,0	5,5	0%	
	Rusya		0,0	0,0	19,1	3,0	0%	
	Pakistan		0,0	0,0	17,1	17,1	0%	
	Çin		0,0	0,0	8,1	7,7	0%	
	Tacikistan		3,8	5,5	0,7	1,2	0%	-82%
	Afganistan		17,5	4,4	0,0	0,0	0%	-100%
0808	Elmalar, armutlar ve ayvalar, taze	ton	6.205,1	3.358,8	6.823,6	3.831,6	100%	10%
	Polonya		1.406,7	892,4	1.805,5	948,6	26%	28%
	Özbekistan		1.927,7	778,3	1.725,1	712,0	25%	-11%
	Çin		141,4	67,6	1.100,7	690,2	16%	678%
	Türkiye		1.546,6	991,0	1.097,5	1.058,4	16%	-29%
	Kazakistan		395,7	116,2	665,7	172,1	10%	68%
	İran		201,7	81,2	239,1	101,4	4%	19%
	Moldova		19,7	7,9	60,8	66,3	1%	209%
	Afganistan		0,0	0,0	59,9	24,0	1%	
	Litvanya		19,5	9,8	59,8	47,5	1%	207%
	Rusya		4,4	8,4	7,5	8,3	0%	70%
	Tacikistan		0,0	0,0	2,0	2,9	0%	
	Belçika		401,5	301,1	0,0	0,0	0%	-100%
	Hollanda		140,2	105,1	0,0	0,0	0%	-100%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0809	Kayısı, kiraz, tatlı kiraz, şeftali, erik ve yaban eriği	ton	14.852,9	7.973,4	18.973,2	10.861,0	100%	28%
	Özbekistan		14.083,3	7.670,2	17.465,0	10.060,4	92%	24%
	Çin		745,4	297,8	1.152,3	578,2	6%	55%
	İran		0,1	0,1	233,5	136,7	1%	233400%
	Türkiye		0,0	0,0	88,1	61,7	0%	
	Kazakistan		21,3	1,4	27,5	14,5	0%	29%
	Tacikistan		2,8	3,9	5,8	8,4	0%	107%
	Rusya		0,0	0,0	1,0	1,1	0%	
0810	Diğer taze meyveler	ton	6.640,7	3.120,2	5.844,6	4.028,5	100%	-12%
	İran		1.268,8	774,4	2.845,7	1.975,8	49%	124%
	Özbekistan		5.163,6	2.155,9	2.136,1	1.130,4	37%	-59%
	Türkiye		173,8	147,9	372,6	398,0	6%	114%
	Çin		5,9	4,6	290,4	304,7	5%	4822%
	Afganistan		1,6	1,9	79,3	79,3	1%	4856%
	Mısır		0,0	0,0	40,4	43,3	1%	
	Kazakistan		6,4	5,2	31,5	39,6	1%	392%
	Rusya		0,0	0,0	26,4	19,6	0%	
	İspanya		20,0	28,6	18,9	28,4	0%	-6%
	Tacikistan		0,6	1,6	3,3	9,3	0%	450%

Kaynak: Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi

B.2.2 Dönemsel İthalat İstatistikleri

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9- 2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0804	Hurma, incir, ananas, avokado, guava, mango	ton	7.374,1	3.369,1	12.323,9	5.617,1	100%	67,1%
	Çin		4.655,4	2.050,3	10.106,0	4.578,5	82%	117,1%
	İran		1.812,2	727,6	1.723,0	729,4	14%	-4,9%
	İsrail		180,0	72,0	100,6	40,2	1%	-44,1%
	Türkiye		256,6	106,9	94,1	88,4	1%	-63,3%
	Vietnam		79,9	32,0	71,6	30,4	1%	-10,4%
	Tunus		20,0	8,0	71,1	28,4	1%	255,5%
	Özbekistan		20,2	9,0	40,3	36,3	0%	99,5%
	Cezayir		0,0	0,0	40,0	31,6	0%	
	Rusya		24,0	52,2	39,9	30,9	0%	66,3%
	Kazakistan		92,6	181,8	34,7	17,5	0%	-62,5%
	Birleşik Arap Emirlikleri		23,4	32,0	2,6	5,6	0%	-88,9%
	Suudi Arabistan		4,0	15,0	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Tayland		205,8	82,3	0,0	0,0	0%	-100,0%
0805	Narenciye	ton	10.592,8	7.162,3	17.276,4	11.940,6	100%	63,1%
	Çin		2.246,5	1.488,7	8.339,7	5.957,2	48%	271,2%
	Türkiye		3.199,9	2.041,2	4.505,7	2.761,6	26%	40,8%
	Pakistan		1.923,5	1.369,8	3.040,4	2.180,8	18%	58,1%
	İran		1.057,1	690,1	772,5	477,9	4%	-26,9%
	Rusya		889,4	762,0	327,6	335,9	2%	-63,2%
	Özbekistan		417,0	182,3	102,1	78,2	1%	-75,5%
	Arjantin		63,9	55,6	88,1	80,2	1%	37,9%
	Kazakistan		385,8	312,2	74,4	51,6	0%	-80,7%
	Mısır		403,9	256,7	24,4	15,1	0%	-94,0%
	Tacikistan		1,8	2,1	0,8	1,6	0%	-55,6%
	Türkmenistan		0,0	0,0	0,7	0,4	0%	
	Tayland		4,0	1,6	0,0	0,0	0%	-100,0%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0806	Üzüm, taze veya kurutulmuş	ton	10.873,3	4.757,5	7.762,0	6.397,9	100%	-28,6%
	Özbekistan		9.628,9	3.520,9	6.812,3	5.404,9	88%	-29,3%
	Çin		1.116,4	1.117,0	850,6	901,2	11%	-23,8%
	İran		1,1	0,2	45,0	34,5	1%	3990,9%
	Kazakistan		73,6	52,7	25,4	20,0	0%	-65,5%
	Moldova		0,0	0,0	20,0	18,8	0%	
	Tacikistan		2,1	3,5	8,7	18,6	0%	314,3%
	Afganistan		0,2	0,3	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Rusya		12,6	16,9	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Türkiye		0,0	0,0	0,0	0,0	0%	
	Güney Afrika		38,4	46,1	0,0	0,0	0%	-100,0%
0807	Kavun, karpuz ve papaya, taze	ton	44.101,2	12.112,8	39.097,8	11.071,6	100%	-11,3%
	Özbekistan		36.842,2	8.942,4	34.584,6	8.834,8	88%	-6,1%
	Kazakistan		6.666,2	2.636,2	3.986,4	1.756,8	10%	-40,2%
	İran		528,0	503,5	472,2	447,7	1%	-10,6%
	Çin		5,9	4,5	29,6	28,9	0%	401,7%
	Rusya		19,1	2,5	25,0	3,5	0%	30,9%
	Pakistan		17,1	17,1	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Tacikistan		0,7	1,2	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Türkmenistan		22,0	5,5	0,0	0,0	0%	-100,0%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0808	Elmalar, armutlar ve ayvalar, taze	ton	5.997,0	3.337,0	13.772,3	6.447,1	100%	129,7%
	Polonya		1.805,5	948,6	3.838,1	2.013,7	28%	112,6%
	Özbekistan		1.709,9	705,1	3.819,6	1.639,7	28%	123,4%
	Çin		459,0	286,3	3.245,0	1.553,5	24%	607,0%
	İran		175,2	75,9	2.240,1	911,8	16%	1178,6%
	Kazakistan		660,1	175,4	317,4	228,2	2%	-51,9%
	Rusya		7,5	8,3	242,7	71,4	2%	3136,0%
	Afganistan		0,0	0,0	63,9	25,5	0%	
	Türkiye		1.097,5	1.058,4	5,5	3,2	0%	-99,5%
	Litvanya		19,5	9,8	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Moldova		60,8	66,3	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Tacikistan		2,0	2,9	0,0	0,0	0%	-100,0%
0809	Kayısı, kiraz, tatlı kiraz, şeftali, erik ve yaban eriği	ton	18.798,1	10.779,7	13.793,4	15.662,5	100%	-26,6%
	Özbekistan		17.383,7	10.027,9	12.123,0	14.157,1	88%	-30,3%
	Çin		1.148,7	576,4	1.524,7	1.372,2	11%	32,7%
	Türkiye		88,1	61,7	82,8	76,6	1%	-6,0%
	İran		143,4	89,8	62,2	55,9	0%	-56,6%
	Kazakistan		27,4	14,4	0,7	0,5	0%	-97,4%
	Rusya		1,0	1,1	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Tacikistan		5,8	8,4	0,0	0,0	0%	-100,0%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0810	Diğer taze meyveler	ton	2.253,9	1.522,7	3.671,7	2.958,7	100%	62,9%
	İran		1.226,1	746,9	2.297,9	1.572,2	63%	87,4%
	Özbekistan		814,4	495,5	464,3	363,0	13%	-43,0%
	Çin		75,6	89,5	445,0	485,8	12%	488,6%
	Türkiye		72,6	111,2	407,5	425,3	11%	461,3%
	Kazakistan		32,2	40,2	42,0	53,7	1%	30,4%
	Mısır		0,0	0,0	13,5	54,9	0%	
	Rusya		13,4	7,0	1,4	3,4	0%	-89,6%
	Tacikistan		0,7	4,0	0,1	0,2	0%	-85,7%
	Vietnam		0,0	0,0	0,0	0,2	0%	
	İspanya		18,9	28,4	0,0	0,0	0%	-100,0%

Kaynak: Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi

C. SEBZE

C.1. SEKTÖR HAKKINDA GENEL BİLGİ VE PAZAR DURUMU

Bu başlık altında, Kırgızistan'ın yerli meyve sektörü üretim, ülkenin ithalat yapısı-ülkemiz ihracat potansiyeli, pazar durumu, satış kanalları ve talep yapısı gibi hususlar değerlendirilecektir.

Ülkenin patates, domates, salatalık, patlıcan, biber, havuç, lahana, pancar, soğan, sarımsak, turp, yeşillikler (dereotu, maydanoz, kereviz) gibi ürünlerde belirli düzeyde yerli üretiminin olduğu; karnabahar, brokoli, Brüksel lahanası, yağlı tohum keten, tahıl sorgum, kolza tohumu ve diğer bazı ürünlerde ithalata bağımlılığı azaltmak için deneme ekimi çalışmaları yapıldığı bilinmektedir. Özellikle, patates, soğan-sarımsak ve havuç gibi ürünler ülkenin ihracatına da konu olmaktadır. Ülkenin sebze ürünlerine yönelik ihracat durumuna ilişkin bilgilere Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (International Trade Center) Trademap veri tabanı ile <https://www.trademap.org/Index.aspx> web adresi ile Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi'ne ait <https://stat.gov.kg/ru/publications/vneshnyaya-i-vzaimnaya-torgovlya-tovarami-kyrgyzskoj-respubliki/> web adresinden ulaşılabilir. Bahse konu istatistiki tablolardan çevrimiçi çeviri araçları vasıtasıyla istifade edilebilir.

Kırgızistan'ın sebze ürünleri üretimine ilişkin verilere <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Ulke%20Masalar%C4%B1/K%C4%B1rg%C4%B1zistan.pdf> web adresinde yer alan T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Kırgızistan Tarım Sektörü Ülke Yatırımcı Rehberi'nden (2024) ulaşılabilir.

Kırgızistan'da bazı sebze ürünlerinin işlenmesine dönük işleme tesisleri ve faaliyetlerinin de bulunduğu bilinmektedir. Örnek olarak, yerli salça, ketçap, sos vb. üretimi; domates, kornişon ve biber gibi ürünlere yönelik turşu ve konserve ürünleri gösterilebilir.

Diğer taraftan, yerel sektörün karşılaştığı temel bazı sorunların mevcudiyeti müşahede edilmektedir. Bazı uzmanların değerlendirmelerine göre, üreticilerin ve ihracatçıların karşılaştığı sistemik sorunlar söz konusudur. Özellikle ihracatta organizasyon yetersizliği bulunmaktadır: Bahse konu ürünlere yönelik lojistik merkezler mevcut olmakla birlikte çiftçiler ürünlerini bu merkezlere vermek istememekte; çünkü onları, üreticilerin kendi ürettiklerinden kâr eden aracılar olarak telakki etmekte; bu nedenle lojistik merkezler gerekli hacmi elde edemediğinden çiftçiler tarafından depolanan ürünler hızla bozulmaktadır. Bu nedenle merkezler kendi çiftliklerini kurmak için bile başvuruda bulunabilmektedir.

Benzer şekilde, bazı uzman değerlendirmelerine göre, ürünlerin işlenmesi yeterince gelişmiş değildir. Sebze ve meyveleri büyük miktarlarda işlemek mümkün olabilir: kurutulabilir, kürlenebilir, dondurulabilir, konserve yapılabilir. Bunu yapan bireysel işadamları var ama yaygın değildir. Yine de bu, ürünleri minimum kayıpla ve çok fazla ek yardımıyla pazara sunmanın bir yolu. Ancak retim kolay bir mesele değildir, uygun pazarlama, altyapı, iş anlayışı, uluslararası düzey de dahil olmak üzere bağlantılar gerektirir. Sonuç olarak, ülke çiftçilerinin ürettikleri ürünleri tüketmek ve ihraç etmek için yeterli zaman bulunmamakta ve tonlarca ürün ryebilmektedir.

Müşavirliğimizce yapılan araştırmalar neticesinde, belirli yaş sebze rnlerinin Kırgızistan'a ihracatındaki potansiyel durum değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde açık kaynaklar ve gözlemlerin yanı sıra istatistiki veriler olarak esas itibariyle Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi ve Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center) Trademap verileri esas alınmıştır. Özellikle Kırgızistan ve Türkiye arasındaki ticarete ilişkin verilerde TÜİK ve Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi verileri arasında farklılıklar oluşabildiğinin göz önünde bulundurulmasında yarar grlmektedir.

Yaş sebze ürünlerinin durumu incelendiğinde ise, 2023 yılında miktar en büyük ithalat hacmine sahip ürün grubunun, "Havuç, pancar ve benzeri yenilebilir ürünler" grubu olduğu gözlenmektedir. Söz konusu ürün grubunda, yaklaşık 6 milyon dolar değerinde 46 bin ton ithalat gerçekleştirilmiş olup bu seviye bir önceki yıla göre %7 oranında düşüşe işaret etmektedir. 2024 yılı ilk 9 ayında ise bahse konu ürün grubu ithalatında %20 oranında artış gerçekleşmiştir.

lke yaş sebze ürünleri ithalatında değer bakımından en büyük ithalat hacmine sahip ürün grubunun ise domates olduğu grlmektedir. 2023 yılında bir önceki yıla göre %7 oranında düşüşe yaklaşık 12 milyon değerinde 21,3 bin ton değerinde domates ithalatı yapılmıştır. 2024 yılının 9 ayında ise mezkur ithalat ise %0,3 oranında artmıştır. Ülkenin domates ithalatının nerdeyse tamamına yakınının Türkmenistan (%67 pay ile) ve Özbekistan'dan (%30) gerçekleştirildiği grlmektedir.

2023 yılında ithalatında artış gözlemlenen ürün grupları olarak "salatalık ve kornişon", "diğer sebzeler" ve "lahana" rn grupları gösterilebilir. "Salatalık ve kornişon" 2023 yılında 2022'ye kıyasla %48 oranında artış ile 3,4 milyon değerinde 5 bin ton ithalat gerçekleştirilmiş, 2024 yılı 9 ayında %30 artış ile söz konusu artış trendi devam etmiştir. İthalatın çok önemli bir kısmı Özbekistan (%52 pay ile) ve Kazakistan'dan (%20) gerçekleştirilmektedir. Özellikle kornişon ürün türünün yerel pazarda rağbet gördüğü gözlenmektedir.

Diğer sebzeler ürün grubunda 2023 yılında 5,4 milyon değerinde 8 bin ton ithalat yapılmış olup ithalat %20 oranında artış kaydetmiştir. 2024 yılı 9 ayında da %30 ile artış devam etmiş olup Özbekistan, Çin ve İran ana tedarikçi ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır.

Lahana ürününde 2023 yılında 2022'ye göre %2 oranında artışla, 2,3 milyon dolar değerinde 9,4 bin ton ithalata yapılmış; ithalat artışı %14,3 oranı ile 2024 9 aylık döneminde de devam etmiştir. Özbekistan ülke ithalatındaki %95 oranındaki payı ile ana tedarikçi ülke konumundadır.

Benzer şekilde soğan ve sarımsak ürünlerinde de Özbekistan ana tedarikçi ülke olarak ön plana çıkmaktadır. 2023 yılında 2,7 milyon değerinde 11,6 ton olarak gerçekleşen ithalat içerisinde Özbekistan'ın payı %81,7'dir. Mezkur ürün grubu ithalatı bir önceki dönemlere kıyasla 2023 yılında %20; 2024 yılı 9 aylık döneminde ise %48 oranında azalmıştır.

Patates ürünü incelendiğinde ise, 2023 yılında 1,2 milyon değerinde 2,5 ton ithalat yapılmış olup ithalat 2022 yılında kıyasla %49 oranında düşmüştür. 2024 9 aylık döneminde ithalattaki düşüş %81 gibi önemli bir oranda gerçekleşmiştir.

Kırgızistan sebze iç pazarı, ürün talebi ve tedarik süreçlerinin meyve ürününe benzer şekilde gerçekleştiği; bu bağlamda bu Notun "Meyve" başlığı altındaki ilgili hususların sebzeler için de geçerli olabildiği belirtilebilir.

C.2. DIŞ TİCARET İSTATİSTİKLERİ

C.2.1 Yıllık İthalat İstatistikleri

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0702	Domates	ton	22.932,0	11.651,9	21.360,5	11.991,6	100%	-7%
	Türkmenistan		15.437,3	8.363,5	14.376,5	8.508,5	67,3%	-7%
	Özbekistan		7.197,8	3.142,5	6.393,4	2.986,9	29,9%	-11%
	Çin		30,7	22,9	363,2	392,3	1,7%	1083%
	Kazakistan		192,1	52,4	197,8	64,6	0,9%	3%
	İran		65,9	59,6	24,2	31,8	0,1%	-63%
	Türkiye		1,6	1,8	5,4	7,6	0,0%	238%
	Afganistan		5,3	7,5	0,0	0,0	0,0%	-100%
	Tacikistan		1,3	1,8	0,0	0,0	0,0%	-100%
0707	Salatalık ve kornişon	ton	3.516,6	2.768,1	5.212,0	3.370,4	100%	48%
	Özbekistan		1.475,7	824,9	2.685,8	1.505,0	51,5%	82%
	Kazakistan		547,9	321,9	1.041,6	280,9	20,0%	90%
	İran		416,4	457,9	675,0	739,4	13,0%	62%
	Afganistan		958,3	1.029,9	402,3	414,6	7,7%	-58%
	Çin		14,2	15,0	260,8	285,2	5,0%	1737%
	Türkiye		61,0	68,1	97,0	90,2	1,9%	59%
	Pakistan		2,3	2,5	48,6	53,5	0,9%	2013%
	Tacikistan		22,3	37,7	0,9	1,7	0,0%	-96%
	Türkmenistan		18,5	10,2	0,0	0,0	0,0%	-100%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0703	Soğan, sarımsak	ton	14.483,9	2.931,4	11.601,4	2.658,0	100%	-20%
	Özbekistan		11.258,0	1.746,3	9.475,9	1.487,0	81,7%	-16%
	Kazakistan		2.639,8	572,3	1.622,0	718,9	14,0%	-39%
	Çin		575,1	593,5	373,3	311,2	3,2%	-35%
	Rusya		7,9	17,6	86,0	125,4	0,7%	989%
	İran		0,0	0,0	44,2	15,5	0,4%	100%
	Tacikistan		3,1	1,6	0,0	0,0	0,0%	-100%
0706	Havuç, pancar ve benzeri yenilebilir ürünler	ton	49.789,2	6.671,9	46.165,3	5.941,9	100%	-7%
	Özbekistan		49.689,5	6.656,9	45.677,8	5.872,1	98,9%	-8%
	Kazakistan		93,8	12,1	353,8	45,1	0,8%	277%
	Rusya		0,0	0,0	92,0	10,8	0,2%	100%
	Çin		1,9	1,2	32,7	13,1	0,1%	1621%
	Afganistan		0,0	0,0	9,0	0,9	0,0%	100%
	Tacikistan		4,0	1,6	0,0	0,0	0,0%	-100%
0704	Lahana	ton	9.271,3	2.209,3	9.418,9	2.370,3	100%	2%
	Özbekistan		8.775,5	2.074,4	8.983,3	2.173,9	95,4%	2%
	Çin		34,1	15,3	230,6	149,0	2,4%	576%
	Kazakistan		293,9	41,4	150,5	28,9	1,6%	-49%
	İran		48,6	19,2	44,5	16,3	0,5%	-8%
	Afganistan		25,8	8,5	10,0	2,2	0,1%	-61%
	Tacikistan		27,8	17,6	0,0	0,0	0,0%	-100%
	Türkmenistan		65,6	32,9	0,0	0,0	0,0%	-100%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2022		2023			2022-2023
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0701	Patates	ton	5.036,8	2.737,0	2.551,7	1.195,9	100%	-49%
	Rusya		240,0	83,3	1.024,0	392,3	40,1%	327%
	Hollanda		1.251,4	760,3	616,3	345,6	24,2%	-51%
	Kazakistan		1.067,8	195,1	457,0	177,2	17,9%	-57%
	Almanya		1.575,0	1.186,3	187,0	176,5	7,3%	-88%
	Pakistan		332,7	181,0	116,3	48,7	4,6%	-65%
	Belarus		0,0	0,0	80,0	29,8	3,1%	100%
	Çin		0,0	0,0	48,8	14,7	1,9%	100%
	Özbekistan		94,5	45,8	21,7	6,7	0,9%	-77%
	Kore Cumhuriyeti		0,0	0,0	0,6	4,5	0,0%	100%
	Afganistan		475,1	285,1	0,0	0,0	0,0%	-100%
	Tacikistan		0,3	0,2	0,0	0,0	0,0%	-100%
0709	Diğer sebzeler	ton	6.723,9	4.231,9	8.054,3	5.437,7	100%	20%
	Özbekistan		2.783,7	1.015,6	3.881,0	1.566,5	48,2%	39%
	Çin		1.159,3	846,9	2.438,6	2.193,9	30,3%	110%
	İran		2.484,1	2.042,4	1.376,5	1.399,3	17,1%	-45%
	Kazakistan		8,7	4,7	268,3	189,8	3,3%	2984%
	Türkiye		168,3	147,8	53,8	51,7	0,7%	-68%
	Rusya		29,0	93,8	35,6	33,9	0,4%	23%
	Belarus		0,0	0,0	0,3	2,3	0,0%	100%
	Tacikistan		0,6	1,3	0,2	0,2	0,0%	-67%
	Afganistan		44,3	46,1	0,0	0,0	0,0%	-100%
	Pakistan		17,9	13,5	0,0	0,0	0,0%	-100%
	Türkmenistan		28,0	19,9	0,0	0,0	0,0%	-100%

Kaynak: Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi

C.2.2 Dönemsel İthalat İstatistikleri

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0702	Domates	ton	18.512,0	10.650,0	18.560,5	12.174,1	100%	0,3%
	Türkmenistan		12.298,1	7.632,0	14.962,2	8.798,3	81%	21,7%
	Özbekistan		5.845,3	2.717,7	2.773,4	2.331,9	15%	-52,6%
	Çin		153,2	201,1	717,3	943,1	4%	368,2%
	İran		24,2	31,8	73,5	95,7	0%	203,7%
	Kazakistan		185,8	59,8	34,1	5,2	0%	-81,6%
	Türkiye		5,4	7,6	0,0	0,0	0%	-100,0%
0707	Salatalık ve kornişon	ton	3.294,3	2.081,3	4.276,0	3.161,3	100%	29,8%
	Özbekistan		2.286,3	1.285,2	3.030,2	2.046,5	71%	32,5%
	Çin		72,0	77,6	542,1	589,9	13%	652,9%
	İran		244,6	268,0	344,0	378,3	8%	40,6%
	Kazakistan		436,8	176,3	297,5	99,0	7%	-31,9%
	Türkiye		56,5	55,6	39,5	22,7	1%	-30,1%
	Afganistan		148,6	163,5	22,7	24,9	1%	-84,7%
	Pakistan		48,6	53,5	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Tacikistan		0,9	1,7	0,0	0,0	0%	-100,0%
0703	Soğan, sarımsak	ton	10.129,6	2.170,7	5.263,3	1.261,7	100%	-48,0%
	Özbekistan		8.888,1	1.380,6	4.912,1	826,2	93%	-44,7%
	Çin		236,9	160,9	333,1	432,6	6%	40,6%
	Kazakistan		874,4	488,2	18,1	2,9	0%	-97,9%
	İran		44,2	15,5	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Rusya		86,0	125,4	0,0	0,0	0%	-100,0%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0706	Havuç, pancar ve benzeri yenilebilir ürünler	ton	32.979,7	4.322,2	39.407,2	7.010,5	100%	19,5%
	Özbekistan		32.909,6	4.302,7	39.019,5	6.770,9	99%	18,6%
	Rusya		0,0	0,0	364,0	229,8	1%	
	Kazakistan		30,6	7,2	14,3	3,2	0%	-53,3%
	Çin		30,5	11,4	9,4	6,6	0%	-69,2%
	Afganistan		9,0	0,9	0,0	0,0	0%	-100,0%
0704	Lahana	ton	7.719,4	1.948,2	8.825,5	2.256,0	100%	14,3%
	Özbekistan		7.303,9	1.763,7	8.317,4	2.006,5	94%	13,9%
	Çin		210,5	137,2	405,5	221,1	5%	92,6%
	Kazakistan		150,5	28,9	92,8	25,7	1%	-38,3%
	İran		44,5	16,3	9,8	2,7	0%	-78,0%
	Afganistan		10,0	2,2	0,0	0,0	0%	-100,0%
0701	Patates	ton	2.515,7	1.182,7	458,2	300,0	100%	-81,8%
	Rusya		988,0	379,1	253,4	120,2	55%	-74,4%
	Hollanda		616,3	345,6	106,5	79,4	23%	-82,7%
	Almanya		187,0	176,5	84,7	95,6	18%	-54,7%
	Kazakistan		457,0	177,2	8,3	3,2	2%	-98,2%
	Çin		48,8	14,7	5,3	1,7	1%	-89,1%
	Beyaz Rusya		80,0	29,8	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Pakistan		116,3	48,7	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Kore Cumhuriyeti		0,6	4,5	0,0	0,0	0%	-100,0%
	Özbekistan		21,7	6,7	0,0	0,0	0%	-100,0%

HS kodu 4	Ürün grubu - ülke	Birim	2023-9		2024-9			2023/9-2024/9
			Miktar	Bin dolar	Miktar	Bin dolar	%Pay Miktar	% Miktar Değişim
0709	Diğer sebzeler	ton	6.332,4	4.445,5	8.223,3	5.910,0	100%	29,9%
	Özbekistan		2.704,5	1.109,9	3.687,3	1.716,0	45%	36,3%
	Çin		1.981,6	1.773,3	3.420,2	3.020,1	42%	72,6%
	İran		1.321,9	1.339,5	982,4	983,5	12%	-25,7%
	Kazakistan		253,7	147,0	131,9	189,1	2%	-48,0%
	Türkiye		53,8	51,7	1,5	1,0	0%	-97,2%
	Rusya		16,7	23,9	0,0	0,3	0%	-100,0%
	Tacikistan		0,2	0,2	0,0	0,0	0%	-100,0%

Kaynak: Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi

D. YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZARINDA SORUN, FIRSAT VE POTANSİYELLER

Ülkede seracılık faaliyetlerinin ve soğuk hava depolamanın yeterince gelişmemiş olmasından kaynaklı olarak, özellikle kış aylarında sera üretimine konu olabilecek örnek olarak domates, salatalık gibi ürünlerin perakende fiyatlarında önemli düzeylerde fiyat artışları yaşandığı gözlenmektedir. Bu durum turfanda ürün tedariki konusunda kapasitesi yüksek olan Türk ürünlerinin şansını artırmaktadır. Ancak, bazı yerel kaynaklar, Türkiye-Kırgızistan arasındaki karayolu taşıma mesafesinin nispeten uzunluğundan dolayı bu sürelerde gümrüklerde herhangi bir gecikmenin tüm parti malın bozulmasına yol açabilmesi dolayısıyla belirli riskleri barındırdığını belirtmektedirler.

Türk yaş sebze meyve ürünlerinin Kırgızistan'a ihracatında dikkate alınmasında yarar görülen en önemli faktörlerden biri nispeten mesafenin uzak olmasıdır. Bu durum özellikle, çabuk bozulabilen ve düşük birim fiyata sahip ürünlerin ticaretini zorlaştırabilmektedir. Bu da beraberinde, yüksek taşıma maliyeti, uzun taşıma süresi ve birden fazla ülkeden transit geçme zorunluluğundan kaynaklanan dezavantajları getirmektedir. Türkiye'den Kırgızistan'a yapılan tarımsal ürün ihracatı genelde karayolu ile gerçekleştirilmekte olup özellikle transit ülkelerdeki uygulamalar, ürünlerin ülkeye zamanında, öngörülen maliyetlerde ve bozulmadan gelmesi açısından önem taşıyabilmektedir. Ayrıca, belirli sıklıklarda, başta narenciye ürünleri olmak üzere ürünün ihraç süreçlerinde bozulması vb. nedenlerden dolayı Türk ve yerel firmalar arasında ticari ihtilafların yaşanabildiği görülmektedir.

Türk meyve ve sebzelerinin maliyetlerinin düşürülebilmesi için, Türkiye'den mal yükleyen Tırların dönüşlerinde de mal götürmeleri nakliye şirketlerinin fiyat tekliflerini önemli ölçüde düşürmelerini sağlayabilmektedir. Halihazırda, Kırgızistan'dan Türkiye'ye mal taşıyan, ancak yerel plaka ile faaliyet gösteren firmaların belirli bir kısmı Türkiye sermayeli firmalardır. Dolayısıyla, ihracatçılarımız açısından, Kırgızistan'dan dolu olarak Türkiye'ye giriş yapan Tırlar ile çalışmaları da maliyetleri de düşürebilecektir.

Türkiye'den Kırgızistan'a yaş meyve ve sebze grubunda en fazla potansiyel teşkil eden ürün gruplarından birinin narenciye ürünleri olması dolayısıyla, Türkiye'nin bu ürünlerdeki potansiyelinin etkin tanıtımı amacıyla gerek ilgili İhracatçı Birlikleri, Sanayi ve Ticaret Odaları gerekse bireysel firmaların ülkede tanıtım amaçlı faaliyetlerde bulunmasında fayda görülmektedir.

Özellikle son yıllarda sektörde gözlemlenen bir gündem konusu olarak, Su Kaynakları, Tarım ve İşleme Sanayii Bakanlığı öncülüğünde sebze ve meyve ürünlerinin depolanması (ve soğuk hava depolarında saklanması), işlenmesi, paketlenmesi süreçlerinin etkin şekilde yürütülmesini temin için işleme tesisleri ve ticaret-lojistik merkezlerinin kurulmasına özel önem verilmektedir. Mezkur işleme tesisleri ile ticaret-lojistik merkezlerde; merkez/tesislerin inşası, ilgili ürünlerin depolanması, işlenmesi, paketlenmesi alanlarında ürün-makine ekipmanlara yönelik olarak hem yatırım hem ticari sektörel fırsat potansiyellerinin de ayrıca söz konusu olabileceği değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde, başta damlama sulama olmak üzere, bahse konu tarımsal ürünlerin üretim süreçlerinin etkinleştirilmesine dönük tarım teknolojileri alanında da ihracatçılarımız açısından potansiyellerin söz konusu olabileceği değerlendirilmektedir.

Ülke sektöründeki yukarıda mezkur ihtiyaçlara yönelik olarak, özellikle belir projeler özelinde, Uluslararası Finansman Kuruluşlarının finansman desteği sağlayabildiği bilinmektedir.

İlaveten, ülkeye ait alım-satım talepleri, iş birliği ve ihale bilgileri gibi güncel ticari fırsatları Bakanlığımıza ait Dış Talepler Bülteninden (<https://distalep.ticaret.gov.tr/giris/?next=/>) takip edebilirsiniz.

Benzer şekilde, ülkede ilgili sektörde gündeme gelen planlanan proje, program ve etkinliklere ilişkin T.C. Ticaret Bakanlığı'nın Ticaret Müşavirliklerimizden Bloğu'nda (<https://dtybs.ticaret.gov.tr/blog/?page=1>) yer alabilmektedir. Mezkur Blog içerisinde ülke bazlı filtreleme yapılabilmektedir.

Ülkedeki ihaleler,

<https://zakupki.okmot.kg/popp/>

<http://zakupki.gov.kg/popp/>

<http://www.donors.kg/ru/ob-yavleniya>

<http://procurement.kg/>

<https://www.rkdf.org/category/tendery-i-zakupki/>

gibi web sitelerinden takip edilebilmektedir.

Ülkede sektöre ilişkin potansiyel arz edebileceği değerlendirilen alanlarda faaliyet gösteren kurum/kuruluş/firma/kişilere ilişkin bilgiler Müşavirliğimiz iletişim kanalları üzerinden talep edilmesi halinde iletilebilecektir.

KAYNAKÇA

Kırgızistan Su Kaynakları, Tarım ve İşleme Sanayii Bakanlığı

Kırgız Ulusal İstatistik Komitesi

Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center) Trademap

Economist.kg

<https://ekonomika.media>

“Стратегический План По Развитию Фруктоводческого Кластера В Кыргызской Республике” (“Kırgız Cumhuriyeti'nde Meyve Kümelenmesinin Geliştirilmesi İçin Stratejik Plan”), 2023, Korea Rural Economic Institute.

24.kg

<https://eltr.kg/ru/v-oshjskoj-oblasti-udvoitsya-moshhnost-skladskih-pomeshhenij-dlya-hraneniya-produktov-pitaniya/>

<https://www.agro.kg/ru/news/32336/>

<https://rus.azattyk.org/a/33068647.html>

<https://east-fruit.com/>

<https://vesti.kg/zxc/item/125201-cto-lomaet-ovoshchnoj-rynok-kyrgyzstana.html>

Kırgızistan Tarım Sektörü Ülke Yatırımcı Rehberi, 2024, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı